

Урош Милошевић
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Катедра за српски језик
са јужнословенским језицима
(студент)

urosm4063@gmail.com

UDC: 811.163.41(470)"2023"(049.32)

Приказ

ПЕТА НАУЧНО-ПРАКТИЧНА ШКОЛА СРБИСТИКЕ „ДОМИНАНТЕ СРПСКЕ КУЛТУРЕ”

(СЕРГИЈЕВ ПОСАД, 9–12. 10. 2023)

Начно-практична школа србистике „Доминанте српске културе” по пети пут је одржана у Русији, овог пута у Сергијевом Посаду, недалеко од Москве. Захваљујући огромним залагањима Јекатерине Ивановне Јакушкине, доценткиње на Катедри за словенску филологију Московског државног универзитета Ломоносов, професора Андреја Николајевича Собољева са Института за лингвистичка истраживања Руске академије наука и професорке Рајне Драгићевић са Филолошког факултета Универзитета у Београду, овај семинар, намењен студентима српског језика, књижевности и културе, одржава се једанпут годишње. Подршку овом скупу пружио је и декан Филолошког факултета Московског државног универзитета проф. др Андреј Александрович Липгарт, а у организационом одбору налази се и др Ана Аркадијевна Плотњикова, запослена на Институту за славистику РАН. Значајну финансијску подршку дао је Небојша Јанковић, велики поштовалац српске културе, без чије помоћи би организовање Школе било доведено у питање.

Програм Школе био је осмишљен тако да су у преподневним часовима предавања држали еминентни истраживачи различитих области лингвистике и науке о књижевности из Русије и Србије, док је други део дана био посвећен пленарним излагањима студената различитих нивоа студија и истраживачких усмерења или студентским секцијама, које су биле подељене у три категорије (језикословље, наука о књижевности и културологија). Поред изврских предавања и излагања професора и студената, која су била уприличена у Московској духовној академији, свако

вече су се одржавали и разговорни клубови, на којима се дискутовало о најразличитијим темама. Руски полазници имали су прилике и да се упознају са српским традиционалним песмама и играма, а српски полазници са руским културним наслеђем, захваљујући организованој посети Лаври Светог Сергија Радоњешког.

Тема овогодишње Школе србистике гласила је „Исток и Запад у српском језику и култури”. Проф. др Андреј Николајевич Собољев је непресушну тему о месту српске културе, а тиме и српског језика, између западног и источног културног круга представио кроз слику штокавског дијалекта („*Восточные и западные диалекты сербского языка*”). Иако је готово немогуће одговорити на питање да ли српски језик припада Западу или Истоку, проф. Собољев ипак, преко дијалекатског материјала, даје условну поделу према којој би екавска замена јата представљала источни огранак штокавске територије, а (и)јекавска западни. Међутим, специфичности призренско-тимочке дијалекатске области нам сведоче о све већем утицају других балканских језика, од којих неки не припадају ниједној грани индоевропске језичке породице (албански, грчки), док неки уопште нису индоевропски (турски), чиме се питање источних и западних утицаја још више усложњава и остаје отворено за даља испитивања.

Др Ана Аркадијевна Плотњикова, један од водећих истраживача у области словенске етнолингвистике, говорила је о природи етнолингвистичких истраживања, ослањајући се на резултате својих испитивања српског дијалекатског материјала, скупљеног у двадесетшестогодишњем распону („*Специфика полевой работы этнолингвиста по материалам обследования сербских сел в 1997—2023 гг. на западе и востоке сербского языкового ареала*”). Представљајући закључке до којих је дошла, од специфичности рада са информаторима до различитих обредно-обичајних пракси у источним и западним крајевима српског језичког ареала, Ана Плотњикова је умногоме допринела бољем сагледавању етнолингвистике и њених предмета, циљева, и метода истраживања, али и, сигурни смо, заинтересовала многе полазнике Школе да се у будућности посвете етнолингвистичким истраживањима словенског југа.

Др Глеб Петрович Пилипенко са Института за славистику РАН полазницима Школе пружио је прилику да се упознају са резултатима својих истраживања у области контактне (етно)лингвистике, која обухватају различите језичке и културне утицаје којима су говорници српског језика у Војводини свакодневно изложени. Његово предавање под насловом „*Језици и народи Војводине: међу Истоком и Западом*” само је потврдило културно богатство северне српске покрајине, које треба очувати и даље истраживати.

Учесници Школе имали су прилику да присуствују и предавању игумана Мелетија (Соколова), професора Московске духовне академије, које је било посвећено односу руског књижевног језика и језика богослужења („*Литературный язык народа и язык богослужения*”), а игуман се дотакао

и теме црквенословенског језика у теолошком образовању, нарочито будућих свештеника.

Доц. др Јекатерина Јакушкина и Дијана Црњак, редовна професорка на Филолошком факултету Универзитета у Бањој Луци, одржале су предавање насловљено „Своеобразие литературного языка в Республике Сербской“ о супстандардним одликама српског језика код образованих говорника у Републици Српској у поређењу са језиком говорника у Србији. Велики део корпуса чини и језик друштвене мреже Твитер (однедавно X), што представља освежење у проучавањима српског језика. На фонолошком плану издваја се редукција вокала, али и целих слогова, што говорници из Србије доживљавају као изразити маркер говора Републике Српске, а као особина стандардног језика очување Вук-Даничићеве прозодијске норме, где се нарочито истиче преношење акцента на проклитку. Морфолошких дистинктивних особина има мање (нпр. коришћење суфикса *-ero* уместо *-oro* у збирним бројевима), док се на синтаксичком нивоу као још једна изразита особина говорника из Републике Српске појављује фреквентнија употреба инфинитива уместо конструкције *га+йрезени*. Занимљиво је да је анализа објава на Твитеру показала да говорници из Србије овај глаголски облик доживљавају као хрватски, односно као увезен са стране. Лексичке одлике углавном припадају нивоу стандардног језика. Издвојено је око 200 лексема које су у употреби у Републици Српској, а нису у Србији, међу којима има и дијалекатских и књишких речи.

Проф. др Рајна Драгићевић одржала је предавање „Утицај Истока и Запада на лексички и творбени систем српског језика“, где је хронолошки представила како се мењао лексички систем под утицајем различитих културно-историјских прилика. Полазећи од лексема које воде порекло из прасловенског језика, а које чине основу лексичког система сваког словенског језика, професорка Драгићевић нас је повела на путовање кроз време. Још за време Старих Словена, у прасловенски језик су допирале лексеме из германских језика, а са стварањем старословенског језика, грчки језик је морао преузети примат. Међутим, поред преузимања грчких речи, у старословенском се јавља и велики број калкова, тј. лексема скованих према грчком творбеном моделу, али од словенског језичког материјала. Те лексичке особености наследила је и српска редакција старословенског језика. Са променом геополитичких околности крајем 15. века, дошло је и до промена у лексичком систему, који ће од тада почети да се попуњава оријентализмима, односно турцизмима у најширем смислу речи. Они су до данашњих дана остали најбројнија група позајмљеница у српском језику, а семантички обухватају тематске групе као што су занати, занимања, покућство, кулинарство, боје, биљке и животиње и др. Од XVIII века, упоредо са стварањем рускословенског и славеносрпског језика, започиње и европеизација српске лексике, која нам је донела лексику из немачког, француског, италијанског, руског, мађарског и других језика, од којих ће

многе лексеме опстати и до данас. Савремени глобализациони процеси условили су и наметање енглеског језика као доминирајућег, а то је морало имати утицаја и на лексички систем српског језика, па последњих деценија сведочимо све већем продору англицизама. Дакле, српски језик је, као и територија на којој се користио, одувек био подложен утицајима са различитих страна, како са Запада, тако и са Истока.

Проф. др Душан Иванић, професор емеритус на Филолошком факултету Универзитета у Београду, одржао је предавање на тему „Свето тројство српске културе – Св. Сава, Доситеј и Вук”, чиме је, нарочито руске студенте, упознао са најзначајнијим личностима српске културне историје и њиховом делатношћу. Свети Сава, који се сматра првим српским просветитељем, налази се на самим почецима српске културе и књижевности, док су Доситеј Обрадовић и Вук Стефановић Караџић допринели укључивању српских културних процеса у европске оквире.

Дмитриј Георгијевич Полонски са Института за славистику РАН говорио је на тему „Руско-српске књижне везе с краја XVII и у XVIII веку”. Он је својим предавањем употпунио слику о руско-српским културним везама, чији су фрагменти представљени на Првој школи србистике, захваљујући предавањима А. А. Турилова и Д. Грбић. Студенти су се могли упознати са путевима преношења рукописних и штампаних књига, као и како је руска писмена традиција утицала на српску. Као куриозитет овог излагања, могла би се издвојити чињеница да је Максим Суворов, иако неизмерно значајан за српску културу почетка XVIII века, свој посао доживљавао као тешку и неизбежну обавезу, а коју сазнајемо из његове преписке.

Пленарна излагања учесника Школе, којих је било петнаест, била су подељена у два дана, где је излагало пет студента са Филолошког факултета у Београду. Докторанд Небојша Ђорђевић у излагању „Нацрт за историју књижевности средњовековне босанске државе” понудио је један од могућих модела за проучавање историје средњовековне босанске књижевности, неизбежно дотичући се и њеног националног идентитета. Докторанткиња Кристина Пантелић бавила се пословицама које је Јован Мушкатировић скупио у збирку *Причће илићи њо њросћому њословице*, чиме је указала на многе сличности у поимању света у српским и руским пословицама, али и на значај предувуковских пословичких збирки („Српско-руске везе у другом издању збирке *Причће илићи њо њросћому њословице ѡемже сенћенције илићи реченија* Јована Мушкатировића”). Невена Милосављевић, студенткиња мастер студија, подсетила нас је на веома важан пројекат из половине 19. века. У питању је израда *Називословној речника*, који је имао веома важно место у стварању српског књижевног језика и интелектуализацији српске лексике („Називословни речник: српска терминологија између словенског и европског културног круга”). Докторанткиња Катарина Штетић укључила се преко онлајн платформе и у излагању под насловом „Преводи Светог писма на српски језик (од XIX

века до данас)“ представила разнолике преводе Библије којима је српска културна средина обиловала и њихово усавршавање до наших дана. За разлику од претходних излагача, који долазе са Катедре за српски језик, односно Катедре за српску књижевност, Милош Макевић, докторанд са Катедре за славистику, представио нам је, такође у онлајн формату, резултате свог изузетно занимљивог истраживања – како се српска лингвокултуролошка заједница односи према Русији и Русима и то на основу новокомпонованих песама, чиме је указао и на значај оваквог корпуса нарочито за лингвокултуролошка истраживања („Лик Русије и Руса у српским новокомпонованим песама“). Од осталих излагања издвојићемо истраживање Сање Милићевић, докторанткиње са Филолошког факултета у Бањој Луци („Императивност и српска језичка учтивост – између Истока и Запада“), која испитује императивне језичке форме у светлу теорије учтивости, као и испитивање фразеологизама српског језика са циљем откривања односа Срба према Турцима („Отражение стереотипных представлений о турках в сербской культуре на примере фразеологии“), које је спровела Ксенија Гончарова, магистранткиња са Катедре за словенску филологију Филолошког факултета у Санкт Петербургу.

У оквиру лингвистичке секције излагања је имало двоје студената Филолошког факултета Универзитета у Београду: докторанткиња Исидора Драговић са темом „Манипулација језиком у оглашавању“, која нам је понудила интересантне закључке свог истраживања рекламног језика, и Урош Милошевић, студент основних студија, који за предмет истраживања узео грчко-српски речник аутора Киридиса и Аврамовића из 1845. године и на основу његове анализе приказао лингвокултуролошке одлике тог периода [„Лексиколошко и лингвокултуролошко истраживање предвуковске лексикографије (на примеру речника Киридиса и Аврамовића из 1845. године)“]. У оквиру исте секције излагали су и руски студенти Филолошког факултета Московског државног универзитета Ломоносов, међу којима издвајамо следеће: Арсеније Сафин је представио речник турцизама Абдулаха Шкаљића („Словарь турцизмов Абдулаха Шкалича“), Игор Каменов је прикупљањем података са терена издвојио основне лексичке разлике између Војводине и централне Србије („Јединственост српске лексике у Војводини у односу на централну Србију“), а Светлана Зимодро је испитала лексiku у одабраним Кочићевим приповеткама („Лексичке особености приповетки Петра Кочића *Мрјуга* и *Мрачајски пројш*“)

Остале две секције, посвећене изучавању књижевности и културе, биле су разноврсне и, према речима учесника и слушалаца, изузетно интересантне. Руски студенти су показали велико интересовање за српску књижевност 20. века – анализиране су песме Јована Дучића и Момчила Настасијевића, као и романи *Сеобе* М. Црњанског и *Дервиш и смрт* М. Селимовића. Поред српске књижевности, бројност разноврсних културолошких тема представљених у оквиру треће секције – од српске средњовековне

архитектуре, преко руске емиграције и богомољачког покрета у предратној Југославији, као и пропагандних немачких плаката током Другог светског рата, све до новог таласа у послератној култури осамдесетих – сведочи о великом интересовању младих руских истраживача за јужнословенска културолошка питања.

Пета школа србистике завршена је говором научног руководиоца Школе проф. др Андреја Собољева. Остаје нада да ће се Школа србистике, из које ће сигурно потећи будући научници – истраживачи српског језика, књижевности и културе, али и преводиоци, одржати и наредне године, а заувек остају и многобројна новостечена познанства и жеља за будућом сарадњом.